

УДК 37(091)(4/9)

© Руднєва І.С., 2014 р.

<http://orcid.org/0000-0002-8679-0263>

І.С. Руднєва

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТІВ
ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ ФРАНЦІЇ
У XVI – XVIII СТОЛІТТЯХ**

З'ясовано, що в XVI – XVIII ст. передача знань від викладача до студента відбувалась в усній формі, панував чіткий формалізм у навчанні, основним методом аудиторної роботи була лекція. Студенти мали копію лекційного тексту та занотовували особисті коментарі викладача та зроблені ним висновки. Таким чином, для самостійної роботи вдома студенти мали два обов'язкові тексти з кожного навчального предмету: у першому містилися періоджерела, а у іншому – коментарі професора.

У XVI ст. професори університетів почали частіше видавати друком власні коментарі до класичних наукових творів, таким чином, у системі самостійної роботи періоджерела поступово витіснялись підручниками. Зміст підручників зазнав значних змін, матеріал став більш адаптованим для самостійного вивчення студентами і потребував незначних коментарів викладача.

З другої половини XVI ст. змінюється й методика організації самостійної роботи студентів з гуманітарних дисциплін, студенти вже не тільки ознайомлюються з правилами граматики, а й самостійно відпрацьовують навички володіння цими правилами під час виконання усних вправ і написання творів.

У XVI – XVIII ст. в університетах Франції зароджується новий вид самостійної роботи студентів – робота групами, а також запозичена з Англії та децю видозмінена система тьюторства.

З XVII ст. деякі професори починають використовувати як у аудиторній роботі, так і в системі організації самостійної роботи студентів методи порівняння.

Ключові слова: *самостійна робота, студент, вища гуманітарна освіта, форми та методи навчання, організація, аудиторна та позааудиторна робота.*

Выяснено, что в XVI – XVIII ст. передача знаний от преподавателя к студенту происходила в устной форме, господствовал четкий формализм в учебе, основным методом аудиторной работы была лекция. Студенты имели копию лекционного текста и записывали личные комментарии преподавателя и сделанные им выводы. Таким образом, для самостоятельной работы дома студенты имели два обязательных текста по каждому учебному предмету: в первом содержались первоисточники, а во втором – комментарии профессора.

В XVI ст. профессора университетов стали чаще издавать печатью собственные комментарии к классическим научным произведениям, таким образом, в системе самостоятельной работы первоисточники постепенно вытеснялись учебниками. Содержание учебников испытало значительные изменения, материал стал более адаптированным для самостоятельного изучения студентами и нуждался в незначительных комментариях преподавателя.

Со второй половины XVI ст. изменяется и методика организации самостоятельной работы студентов в гуманитарных дисциплинах, студенты уже не только знакомятся с правилами грамматики, но и самостоятельно отрабатывают навыки владения этими правилами во время выполнения устных упражнений и написания произведений.

В XVI – XVIII ст. в университетах Франции зарождается новый вид самостоятельной работы студентов – работа группами, а также заимствованная из Англии и кое-что видоизмененная система тьюторства.

С XVII ст. некоторые профессора начинают использовать как в аудиторной работе, так и в системе организации самостоятельной работы студентов методами сравнения.

Ключевые слова: *самостоятельная работа, студент, высшее гуманитарное образование, формы и методы обучения, организация, аудиторная и внеаудиторная работа.*

In the XVI – XVII centuries, the transfer of knowledge from a teacher to a student took place orally, precise formalism prevailed in the study, the main method of classroom work was lecturing. Students had a copy of the lecture text and notated personal comments of the lecturer and conclusions made by him. Thus, for unsupervised work at home, students had two required texts to each academic subject: the first contained the original source and the other – the comments of the professor.

In the sixteenth century university professors started to print their own comments to the classic scientific works, so the original source in the system of unsupervised work gradually replaced by textbooks. The content of textbooks significantly changed, the material became more adapted for unsupervised study of students and needed minor comments of a teacher.

From the second half of the sixteenth century the methods of unsupervised work of students of the humanities rebuilt, the students had not only become acquainted with the rules of grammar, but also worked out on their own skills in these rules when performing oral exercises and writing essays.

In the XVI – XVII centuries in French universities a new type of unsupervised work is emerging – the work in groups and also borrowed from England and slightly modified tutorial system.

From the XVII century some professors are starting to use both in classroom work and in the organization of unsupervised work methods of comparison.

Keywords: *unsupervised work of students, higher humanitarian education, forms and methods of teaching, class and extracurricular self-study.*

Постановка проблеми. Сучасні швидкоплинні перетворення та зміни у всіх сферах освіти потребують від студентів психологічної готовності, практичних умінь та навичок до самостійної навчальної і наукової діяльності. У свою чергу, викладачі повинні володіти багажем знань щодо системи організації самостійної роботи студентів, особливостей ефективного використання різноманітних форм та методів самостійної роботи.

Розкриття сутності історико-педагогічних паралелей та педагогічних явищ сьогодення і минулих часів створюють можливості для виявлення особливостей самоосвітньої діяльності як студентів, так і освічених фахівців та оптимального застосування досвіду минулих років.

Особливий інтерес у цьому аспекті становлять університети Франції, що мають багату історію. Процес становлення та розвитку самостійної роботи студентів французьких університетів пов'язаний з певними системами навчання. Завдяки поступовому формуванню вищої гуманітарної освіти та накопиченню людством теоретичних знань, самостійна робота зайняла досить вагому нішу в галузі гуманітарної освіти. Тому на сьогодні актуальним є вивчення історико-педагогічного досвіду організації самостійної роботи студентів гуманітарних університетів Франції.

Аналіз досліджень і публікацій. Варто зазначити, що питаннями організації самостійної роботи студентів займалися відомі вчені-педагоги, зокрема: Н. Абашкіна, О. Алексєєва, Я. Болюбаш, Л. Ваховський, О. Глузман,

В. Жуковський, Л. Зязюн, О. Іонова, О. Пришляк, Л. Пуховська, О. Романовський, А. Сбруєва, О. Сухомлинська, В. Червонецький, Л. Чухно та інші. У роботах М. Гончарова, С. Гмурмана, М. Данилова, Ф. Корольова проаналізовано деякі специфічні риси французької системи освіти, освітні реформи, прогресивні тенденції в розвитку педагогічної думки. У фундаментальних працях Б. Вульфсона, А. Максименко, З. Малькової, В. Кларіна, М. Кларіна, О. Радул розкрито історичні корені багатьох особливостей, що характерні для вищої школи Франції.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Але, незважаючи на ряд історико-педагогічних праць, питання організації самостійної роботи студентів гуманітарних спеціальностей університетів Франції залишаються недостатньо розкритими.

Мета статті – проаналізувати форми та методи організації самостійної роботи студентів гуманітарних університетів Франції у досліджуваній період.

Виклад основного матеріалу. З початку XVI ст. мережа університетів Франції активно розширювалась, але у цей період втратилась загальнодоступність вищої освіти, реформуванням вищої освіти зайнялась католицька церква та діячі Реформації і Відродження, що суттєво позначилось на змісті і методах навчання взагалі, та на методах самостійної роботи студентів зокрема.

У цей період «знання» поділялось на два сектори: «мистецтво» (те, що ми сьогодні називаємо ремеслом, професією, спеціальністю) та наука. Перші, тобто «мистецтва», навчали людину управляти і використовувати «природний порядок речей» для власних матеріальних благ, другі – дозволяли зрозуміти чому людина та природа існують у такому вигляді [2, С. 17]. Існувало багато мистецтв і наук, їхня кількість зростала разом із розвитком суспільства.

Варто зауважити, що у XVI – XVIII ст. широкий діапазон наукового знання не був цілісним, оскільки існували науки досить різноманітні за своїми орієнтирами: аристотеліві, унітарні, герметико-платонічні, цицеріанські [3, С. 117]. Тобто у зазначений час уперше відбувся поділ наук за типами знань, хоча про розподіл на гуманітарні, природничі та технічні науки ще не йшлося взагалі.

У зазначений період активного розвитку почали набувати науки сучасного гуманітарного циклу, а саме: філософія, історія, географія, а з другої половини XVIII ст. – і філологія.

Зазначимо, що у XVI – XVIII ст. передача знань від викладача до студента відбувалась переважно в усній формі, лише викладачі філософії інколи використовували візуальні методи навчання [2]. У той час панував чіткий формалізм у навчанні, основним методом аудиторної роботи залишалось читання лекцій. Установлено, що в аудиторії викладачі читали лекцію за ретельно опрацьованим текстом, копія якого лежала у кожного студента на колінах, потім викладач давав власні коментарі, пропонуючи різні інтерпретації прочитаного, на завершальному етапі професор робив висновки. У свою чергу, студенти повинні були записувати за викладачем його коментарі й пояснення, а також занотовувати висновки [3]. Таким чином, для самостійної роботи вдома студенти мали два обов'язкові тексти з кожного навчального предмету: у першому містилися вивчені джерела, а у іншому – коментарі професора.

Зазначимо, що протягом усього досліджуваного періоду більшість викладачів лише розповсюджували чужі ідеї, хоча і робили це кваліфіковано. Таким чином, вони були лише «передавачами», проте щонайменше їхній «продукт» у більшості випадків був високої якості [2]. Традиційні форми та рамки читання лекцій поєднували у собі достатню гнучкість та постійне розширення програмних вимог. Професори з усіх навчальних дисциплін уміло інтерпретували в свої предмети актуальні досягнення і завдання. Університети того часу не були центрами наукової думки, але були своєрідними посередниками щодо передачі нових ідей.

Варто зауважити, що у XVI – XVIII ст. термін навчання в університетах скоротився з 6 – 7 років до 3 – 4 років, як наслідок, за такий короткий термін студенти фізично не встигали опрацювати необхідну кількість першоджерел. Для усунення цього недоліку професори університетів почали частіше видавати друком власні коментарі до класичних наукових творів, таким чином, у системі самостійної роботи першоджерела поступово витіснились підручниками.

Установлено, що зміст підручників у XVI ст. також зазнав значних змін, матеріал підручників став більш адаптованим для самостійного вивчення студентами і потребував незначних коментарів викладача, тоді як раніше супроводжувався лише класичним викладом матеріалу, котрий не містив систематичних пояснень та логічних висновків. Наприклад, латину до початку XVI ст. вивчали за підручником Олександра Віллад'є, основним призначенням якого було розкриття синтаксичних таємниць латини, тобто курс був здебільшого лінгвістичним [3]. Підручник Олександра Віллад'є поступово замінили іншими посібниками, у яких правила граматики були доступними для студентів.

Але, незважаючи на низку позитивних моментів використання підручників, багато професорів того часу не були прихильниками їхнього застосування у навчальному процесі. Вони надавали перевагу задиктовуванню студентам тексту лекції, незважаючи на те, що студенти часто робили значні помилки у власних записах, що, у свою чергу, призводило до нерозуміння навчального матеріалу, а також значно знижувало рівень освіченості випускників університетів. Таке скептичне та негативне ставлення до використання підручників у системі самостійної роботи студентів викладачі пояснювали швидким «старінням підручників, втратою їхньої актуальності, у той час коли наука знаходиться у постійному розвитку» [2, С. 20].

Зауважимо, що з другої половини XVI ст. перебудовується і методика організації самостійної роботи студентів з гуманітарних дисциплін, студенти уже не тільки знайомляться з правилами граматики, а й самостійно відпрацьовують навички володіння цими правилами під час виконання усних вправ і написання творів.

Завдяки поширенню такої організації самостійної роботи студентів, курси гуманітарних дисциплін перестали бути статично цілісними, а перетворилось на більш динамічні, забезпечуючи плавний перехід від простих до більш складних елементів.

Цікавим для нашого дослідження є той факт, що у XVI – XVIII ст. формуються нові типи занять – семінарські та практичні. Унаслідок

таких нововведень у системі організації аудиторної роботи, поступово реформується і система самостійної роботи студентів. Так, у цей час в університетах Франції зароджується новий вид самостійної роботи студентів – робота групами, а також запозичена з Англії та дещо видозмінена система тьюторства [3].

Установлено, що самостійна робота студентів у групах полягала в спільній підготовці до диспутів, а також у проведенні спільного аналізу або тлумачення філософських текстів. Самостійна робота у групах здебільшого стосувалась знайомства студентів з філософськими текстами Платона, котрі у той час не входили до офіційної університетської програми. Як наслідок, зацікавлені студенти змушені були самостійно здійснювати вивчення та аналіз окремих наукових творів.

Аналіз історико-педагогічної літератури [1; 2; 5; 6] показав, що тьюторство у Франції того часу проявлялось у вигляді своєрідної підтримки молодими викладачами студентів молодших курсів, котрі допомагали останнім у процесі самостійного засвоєння навчального матеріалу. Взагалі, межу між студентом та викладачем в університетах того часу було досить важко провести. Так, бакалавр був, з одного боку, викладачем, а з іншого, – продовжував залишатися студентом. Магістр філософського факультету, що прагнув отримати вчений ступінь по одному із вищих факультетів (юридичному, медичному чи богословському), опинявся у положенні школяра, а потім бакалавра, і лише потім розривав зв'язки з попереднім факультетом.

У XVI – XVIII ст. тьюторами, на відміну від викладачів, могли стати ті, хто володів здібностями до рефлексії та аналізу власного досвіду самоосвіти та винаходив способи його передачі. Тьютор того часу був досить важливою фігурою у процесі організації самостійної освіти, він замінював студентові батьків, був найближчим помічником в усіх труднощах; супроводжував його життя у колегії, включаючи побут, готував свого учня до академічних лекцій та керував частиною самостійних занять.

З XVII ст. деякі професори починають використовувати як у аудиторній роботі, так і у системі організації самостійної роботи студентів методи порівняння. Наприклад, викладачі правознавства почали давати студентам завдання, що передбачали здійснення порівняльного аналізу в окремих питаннях римського та французького конституційного права, на підставі змісту відповідних книг [3].

Цікавим для нашого дослідження є вивчення процесу підготовки студентів до отримання ученого звання та вивчення ролі самостійної роботи у цій підготовці. Так, для отримання ступеня бакалавра, ліценціата чи доктора з фундаментальних дисциплін, потрібно було скласти усний іспит і захистити публічно мінімум одну, а інколи і декілька дисертацій, які відкрито обговорювалися. Варто зауважити, що факультети ніяким чином не готували студентів до цього захисту, вони лише запрошували студентів бути присутніми на публічних захистах. Таким чином, студентів давали можливість власноруч шукати свої шляхи й засоби самопідготовки [2, С. 19]. У результаті такої організації та методики навчання майже в усіх великих університетах виник особливий прошарок викладачів – приватні репетитори, метою діяльності яких була допомога студентам у процесі їхньої самостійної підготовки до майбутнього публічного захисту.

З одного боку, подібна практика мала позитивні наслідки, оскільки викладачі надавали студентам поради щодо вивчення необхідної літератури, направляли їх самостійні пошуки у потрібне русло, визначали прогалини у знаннях студентів, давали певні рекомендації щодо особливостей правильної організації їхньої самостійної роботи. Але, поруч із тим, у історико-педагогічній літературі збереглась низка фактів, які підтверджують відверто негативні наслідки занадто продуктивної роботи приватних репетиторів.

Так, варто навести для прикладу, комічний випадок, який стався в університеті Анже. Один із приватних репетиторів надав своєму учневі готовий текст, укомплектований відповідями на запитання, що могли виникати під час захисту дисертації. Студент старанно завчив напам'ять весь наданий йому текст,

але не звернув уваги на список скорочень із цього тексту. На велику втіху публіки його захист перетворився на незрозуміле «буркотіння» [4, С. 78].

Висновки. Самостійна робота студентів гуманітарних університетів Франції у XVI – XVIII століттях мала свої особливості, сприяла підготовці до майбутньої професійної діяльності та отриманню відповідного рівня знань і умінь. Основними формами організації самостійної роботи студентів-гуманітаріїв у XVI – XVIII ст. стали: вивчення першоджерел; аналіз коментарів, що надавали професори під час лекцій; робота з підручниками і посібниками; написання творів; робота у групах; проведення порівняльного аналізу; підготовка до публічних виступів. У подальшому джерелом поповнення теоретичних основ самоосвіти та практичного досвіду організації самостійної роботи студентів гуманітарних спеціальностей, може стати розробка практичних рекомендацій щодо адаптації цінного історико-педагогічного досвіду до сучасних умов викладання гуманітарних дисциплін. А також подальший аналіз особливостей організації самостійної роботи студентів у гуманітарних університетах Франції в XIX – XX століттях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бут Я.В. Становлення та розвиток вищої освіти Франції / Я.В. Бут // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 22. – Ч.4 – С. 252–258
2. Максименко А.П. Університетська освіта Франції: становлення і розвиток у XIX – XX століттях / Анатолій Петрович Максименко. Київський національний лінгвістичний університет. – К.: КНПУ, 2007. – 199 с.
3. Радул О.С. Історія вищої школи Європи (V ст. – сер XX ст.) / Ольга Сергіївна Радул. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2011, – 535 с.
4. Antoine M.-E. La medecine civile a l'epoque napoleonienne et le legs du XVIII siecle / M.-E. Antoine, J. Waquet // Revue de l'Institut Napoleon, 1976. – n^o132. – P. 67–90

5. Mory F. L'enseignement individuel et travail par équipes. – Paris, 1950. – 312

p.